Høringssvar til KDD/KD

- Budskapet i høringssvaret mitt er kort, og kan oppsummeres slik: i tillegg til å utdanne flere samiske lærere, er det viktig at det norske og det samiske samfunnet prioritere skole og barnehage når man fordeler og disponerer de samiske språkressurs-årsverkene som finnes.
- Det bør bety færre forvaltningsoversettelser til sørsamisk og lulesamisk.
- Disse momentene er utdypet i et foredrag jeg holdt på NORD universitet i oktober 2022. Foredraget følger på de neste sidene.
- Mosvik/Steinkjer, 23.11.2022
  Morten Olsen Haugen, bibliotekar/språkarbeider

Forvaltningsoversettelser eller lærerårsverk?

To konkurrerende språkstrategier satt på spissen

Foredrag på konferansen «Samisk og urfolk» på NORD universitet
21. oktober 2022

Morten Olsen Haugen, bibliotekar/språkarbeider

Oppsummert

- Samfunnet (både det samiske samfunnet og det norske storsamfunnet) bruker de samiske språkressursene ubevisst og ustrategisk.
- Samtidig er det i ferd med å etablere seg en kriseforståelse om lærermangel.
- Jeg mener at man kaster bort mye ressurser til vilkårlige forvaltningsoversettelser.
- Problemet er at to ulike språkstrategier møtes, uten at noen har tatt et bevisst valg om å prioritere mellom dem.

Forvaltningsoversettelser

Del 1

Den som bestiller en oversettelse til samisk av en offentlig utredning, sier indirekte …

- Vi anerkjenner at sørsamisk er et språk som krever offentlig oppmerksomhet og noen former for likebehandling med norsk språk

- Vi håper at vi med denne oversettelsen har lagt grunnlaget for at sørsamisk møtes og diskutere denne saken sammen på sørsamiske språk nå som vi har lagt grunnlaget gjennom en oversettelse og en super-rask terminologiutvikling.
- **Eller: sant og si så vet vi ikke så nøye, men vi hadde råd til å leie inn en oversetter. Egentlig synes vi at vi har gjort vårt i og med at vi har fulgt opp det første punktet.**

Drømmen om den opplyste samtalen

- Språkpolitikken basert på ideen om språklige rettigheter …
- … og på tanken at det finnes, eller kan etableres, en opplyst, offentlig samtale på alle samiske språk om alle samfunnsemner.

samtalen

- NOU 2016: 18 Hjertespråket:
- «i kommunene Karasjok og Kautokeino vil man kunne bruke nordsamisk på de fleste arenaer innenfor kommunens grenser, i arbeidslivet, i politiske debatter, i det sosiale liv og i familien.
- I de øvrige kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk er det store variasjoner mellom hvilke samfunnsarenaer man kan bruke samisk.»

Realiteten om den opplyste samtalen

- Sørsamiske språkbrukere velger bort tolkning og forvaltningsoversettelser når de skal delta i faglig samtale og diskusjoner.
- Fordi de er vant til å diskutere disse emnene på norsk/svensk …
- … og fordi de er utrygge på om oversetteren og tolken har truffet presist nok (også med hensyn til fagspesifikk terminologi) til at det er godt nok grunnlag til å delta i diskusjonen via tolk.
- Kilde: flere anonyme informanter

Samisk språkutvalg (NOU 2016:18)

- Her er ett av få eksempler jeg kjenner på prioriteringer i samiske språkstrategier:
- NOU 2016:18 foreslo at samisk språk skulle bli en rettighet i flere nye samfunnsområder: helse, justis mfl.
- Trøndelag fylkeskommunes høringssvar: «Det anses som klart viktigst å prioritere skole og barnehage som en effektiv samisk læringsarena og derfor prioriteres ikke retten til å bli betjent på samisk i justissektoren.»

Vi har kilder som i praksis viser hvor vi er på vei. Ordtilfanget i *Nedtedigibaakoeh* kommer fra faktiske sørsamiske tekster i samtida, og mange er forvaltningsoversettelser av brev og andre offentlige dokument. Det er talende for ordtilfanget at en finn ord som «fylkesplanarbeid», mens ord som «meslinger», «neseblod», «sisten» og «dokkestue» mangler.

Dette momentet er tidligere brukt i kronikken her https://nynorsksenteret.no/blogg/sorsamisk-sprakutvikling-gjennom-barneboker i januar 2021, og

er her oppdatert med nye eksempel.

Spissformulert

- Ingen velger å bli sørsamisk førstespråks-bruker for å lese offentlige utredninger
- Kampen for hjertespråket handler om å bevare et levende hverdagsspråk og innholdsrikt kulturspråk

Det første her er et autentisk sitat. Men det sier også litt om et kilde-dilemma i dette innlegget mitt: ingen av informantene mine er offentlige. Disse utsagnene kommer i private samtaler.
Som fagmannen som sa «jeg ser at denne rapporten er oversatt til sørsamisk, og jeg forstår at jeg er midt inne i målgruppa for å lese den på sørsamisk, men jeg må innrømme at jeg valgte å lese den norske versjonen.»
Dere må bare tro meg på at de finnes. Og jeg tror dere vet det.

Språkvitalisering

Del 2

Det verste som kan skje med pitesamisk

- At Saltdal blir en pitesamisk forvaltningskommune
- At alle tilgjengelige pitesamiske språkressurser blir båndlagt til å oversette hjemmesiden
- … lage brevmaler
- … og oversette kommuneplanen

Det beste som kan skje med pitesamisk

- At vi bruker pitesamisk revitalisering som et laboratorium og idéverksted
- At vi stopper opp og spør oss selv – hva trenger et språk for å klore seg fast!?
- … og for å vokse seg sterkere!?
- At vi tar den lærdommen med oss tilbake til lulesamisk og sørsamisk

Pitesamisk språk befinner seg i dag, forvaltningsmessig på samme sted som sørsamisk gjorde for 15, 30, 50 og 55 år siden. Det kan ikke full ut sammenlignes. Men vil skylder å ta lærdom av de erfaringene vi har gjort med andre samiske språk når vi begynner arbeidet med å løfte pitesamisk. Og jeg tror at vi må ta med oss noe av kriseforståelsen tilbake til sørsamisk og lulesamisk.

Ei skisse til en strategi for pitesamisk revitalisering – streng prioritering av viktige språksituasjoner

Sørsamiske lærerårsverk

- 29 sørsamisk-lærere i Norge i 2022
- 30 % er svenske

- Lærerårsverk framskrevet
  - 2018-2019: 24
  - 2019-2020: 21
  - 2020-2021: 20
  - 2022-2026: 21
  - 2024-2027: 22
  - 2027-2028: 21
  - 2028-2033: 19
  - 2033-2038: 14

Kilde for framskrivningen er Kevin Johansen hos Statsforvalteren i Nordland. Og som dere ser er den noen år gammel.

Lærermangelen løses på to måter

- Løses gjennom utdanning av flere lærere
- Løses gjennom å prioritere skole og barnehage når man fordeler språkressurs-årsverk i det samiske samfunnet

Jeg tar et sidespor her. Dels for å fortelle at jeg er «part i saken». Som prosjektleder for «Sørsamiske barnebøker» er jeg en av flere kjøpere av frilans oversettertjenester. Jeg synes at mitt arbeid er viktig, og synes det er synd når gode oversetterressurser brukes til tekstproduksjon som har svært få lesere.

dette som jeg har lagt fram, gjelder strategiske valg som det samiske samfunnet selv må ta, og veilede sine norskspråklige samarbeidspartnere om.

I beste fall kan dette innlegget oppfattes som et vennlig råd fra en «venn av språket», som er et uttrykk vi stadig kommer tilbake til. I verste fall er min ytring bare enda et eksempel på århundrer av majoritetsnordmenn som forsøker å fortelle samer hvordan de skal organisere det samiske samfunnet.

Sametinget etterlyst for ran av samisklærere

Samenes Folkeforbund krever en større satsing på rekruttering av samisklærere. Det nytter ikke at Sametinget kommer med fine ord om satsing på samisk språk! Uten handling.

Sametingets presedens ved å tilrøve seg den eksisterende kompetansen i samisk språk må stoppes.

Skoleverket blir mer og mer skadelidende, og samisk språk står i fare for å tape ved en slik praksis.

Sametinget som skal redde språket blir selv en instans som truer eksistensen av språket ved å støvsuge samiske bygder for denne kompetansen. Lule/sørsamisk språk kan bli den store taperen.

Det må satses på ny- og etterutdanning, med det å for øyet å beholde kompetansen i skoleverket. Høyere lønn og stillingsprosent er en viktig faktor for å få søkere til ny- og videreutdanning. Samisk må inn som obligatorisk fag i grunnskolen. Sametinget må sørge for den nødvendige kompetansen blant lærere.

Stopp ransbølgen, øk kompetansen!

LANDSSTYRET I SAMENES FOLKEFORBUND

Avisinnlegg i flere aviser i Troms og Finnmark i juni 2022. Jeg kjøper ikke hele pakka i innlegget, men jeg synes det er viktig at noen setter ord på dette dilemmaet: samisk sektor konkurrerer om de samme personene i en mer evigvarende sørsamisk variant av det vi kjenner som «stol-leken». Det er alltid en ledig stol et sted. Når musikken spiller kan man flytte på seg, og skape en ledig stol et annet sted.
Hvis Sametinget ansetter samiske lærere som oversettere og saksbehandlere, kan de bli sin egen fiende.

Sammen kan vi

SAMMEN KAN VI IKKE

- Tvinge noen til å fortsette som lærere
- Tvinge noen til å fortsette som elever

MEN SAMMEN KAN VI

- Sørge for at lærerstillinger er bedre betalt enn andre stillinger i det samiske samfunnet
- Understreke at målet er førstespråksbrukere
- Organisere oss slik at språkets førstelinje-tjeneste er viktigst
- Koordinere innsatsen og gjøre undervisning attraktivt for alle parter med et bredt utvalg av virkemidler

De to strategiene

- Drømmen om en allsidig sørsamisk offentlighet – funker ikke, og er et barn av manglende prioriteringer
- Knallhard prioritering gjennom samarbeid og felles kriseforståelse – venter på at noen tar initiativ

Det er mye som tyder på at nordsamisk har en fungerende offentlighet, og tilstrekkelig språkressurser. Denne diskusjonen gjelder derfor mest sørsamisk, og muligens lulesamisk i den grad det kjennes relevant.

Det samiske samfunnet må gjøre et tydelig og langsiktig strategisk valg mellom to kolliderende ambisjoner som ikke kan forenes:

- det dårlige alternativet er å arbeid ut fra en forestilling om at alle de tre samiske språkene har like gode forutsetninger for å ha en intern

offentlig diskurs om alle samfunnsområder, og at vi har tilstrekkelig språkressurser tilgjengelig til å fortsette å oversette forvaltningstekster som ingen leser

- det gode alternativet er å erkjenne at det sørsamiske språksamfunnet har andre utfordringer og forutsetninger enn det nordsamiske språksamfunnet, og at det er nødvendig å velge bort noen typer oversettelser for å bruke ressursene med målrettet der hvor neste generasjons språkbrukere formes.